

Mótun stefnu í þjónustu við aldraða til næstu ára

Tillögur ráðgjafarhóps
félags- og tryggingamálaráðherra

Félags- og tryggingamálaráðuneytið

mars 2008

Mótun stefnu í þjónustu við aldraða til næstu ára

Inngangur	4
I Samið við sveitarfélög um yfirtöku allrar þjónustu við aldraða	5
II Heimahjúkrun og félagsleg heimaþjónusta sameinuð undir einni framkvæmdastjórn....	5
III Gæðaviðmið um félagslega þjónustu og skilvirkt eftirlit.....	5
IV Öldruðum tryggð sjálfstæð búseta með fjölbreyttum aðgerðum og þjónustu	5
V Nýjar áherslur við uppbyggingu hjúkrunarrýma og endurbætur á eldra húsnæði.....	6
VI Breyttar forsendur að baki ákvörðunum um greiðslur aldraðra fyrir þjónustu.....	6
VII Aðgerðir til að tryggja hæfa og stöðuga starfskrafta í öldrunarþjónustu	6
VIII Bætt upplýsingaþjónusta við aldraðra um þjónustu og úrræði	7
IX Þjónusta verði í framtíðinni veitt á grundvelli þarfar en ekki aldurs.....	7

Inngangur

Í desember 2007 setti félags- og tryggingamálaráðherra á fót ráðgjafarhóp sem falið var að gera tillögur um helstu áherslur sem leggja bæri til grundvallar við mótun stefnu í málefnum aldraðra. Fulltrúar í ráðgjafarhópnum voru Margrét Margeirsdóttir formaður Félags eldri borgara í Reykjavík, Reynir Ingibjartsson formaður Aðstandendafélags aldraðra, Guðmundur Rúnar Árnason bæjarfulltrúi í Hafnarfirði, Brit Bieltvedt framkvæmdastjóri Öldrunarheimila Akureyrar og formaður Félags stjórnenda í öldrunarþjónustu og Jón Björnsson, sálfræðingur og fyrrum félagsmálastjóri Akureyrarbæjar. Ragnhildur Arnljótsdóttir, ráðuneytisstjóri í félags- og tryggingamálaráðuneytinu leiddi starf hópsins. Jafnfram störfuðu með honum Vilborg Ingólfssdóttir, skrifstofustjóri og Margrét Erlendsdóttir, deildarstjóri í félags- og tryggingamálaráðuneytinu.

Ráðgjafarhópurinn hittist átta sinnum á fundum þar sem skipst var á gögnum og upplýsingum til grundvallar starfinu. Einnig stóð hópurinn fyrir hugmyndasmiðju um málefni aldraðra þar sem saman komu hátt í þrjátíu manns sem tengjast málum sem snerta hagsmuni aldraðra á einn eða annan hátt. Hugmyndasmiðjan nýttist til að draga saman fjölbreytt sjónarmið og áherslur varðandi þjónustu við aldraða, stöðu aldraðra í samfélaginu í dag og leiðir til úrbóta.

Hér á eftir fara tillögur ráðgjafarhópsins um þau atriði sem hann telur að félags- og tryggingamálaráðherra skuli helst leggja áherslu á við mótun og framkvæmd stefnu í málefnum aldraðra á næstu árum. Í stuttu máli ganga tillögurnar út á að þjónusta við aldraða sé nærþjónusta, ólíkir þjónustubættir þurfi að vera sem mest á einni hendi og að þeim verði best sinnt af sveitarfélögunum. Gengið er út frá rétti aldraðra til eigin heimilis og því skuli megináhersla lögð á að tryggja öldruðum fjölbreytt búsetuúrræði með víðtækri heimaþjónustu sem hæfir ólíkum aðstæðum og þörfum. Áhersla er lögð á að uppbygging nýrra hjúkrunarrýma taki mið af þessari hugsun og að allar aðstæður aldraðra á hjúkrunarheimilum verði aðlagðar þannig að þær líkist sem mest venjulegu heimili. Ein af forsendum þessa er að öldruðum sé tryggt efnahagslegt sjálfstæði.

Ráðgjafarhópurinn telur mikilvægt að grípa til markvissra aðgerða til að tryggja stöðugleika meðal starfsfólks í öldrunarþjónustu og að nægt framboð sé af hæfu og vel menntuðu starfsfólki. Einnig þurfi að bæta upplýsingar og aðgang að þeim um þjónustu og úrræði fyrir aldraða.

Til lengri tíma litið telur ráðgjafarhópurinn að horfið skuli frá því að aðgreina fólk og þjónustu við það eftir aldri, sjúkdómum, fötlun eða öðrum skilmerkjum, heldur eigi þjónusta og stuðningur að taka mið af þörfum hvers. Í ljósi þessa vill ráðgjafarhópurinn að réttindi aldraðra verði tryggð í almennri löggjöf og að í framhaldi af því verði sérlæg um málefni aldraðra lögð niður.

I Samið við sveitarfélög um yfirtöku allrar þjónustu við aldraða

Öll félagsleg þjónusta hins opinbera við aldraða verði á einni hendi og sá þáttur hennar sem frá síðustu áramótum er á ábyrgð félags- og tryggingamálaráðuneytisins,¹ færirst til sveitarfélaga ásamt tilsvarandi tekjustofnum. Strax á árinu 2008 verði gerðir tímabundnir samningar um yfirfærslu við þau sveitarfélög sem óska eftir að taka við málaflokknum hið fyrsta. Meðal annars verði stuðst við reynsluna af samningum um yfirtöku reynslusveitarfélaga á þjónustu við aldraða sem gerðir voru á grundvelli laga um reynslusveitarfélög nr. 82/1994. Samningar við einstök sveitarfélög geta verið mismunandi eftir aðstæðum og óskum samningsaðila og eins geta sveitarfélög sameinast um þjónustu þyki það henta en allir samningar þurfa að grundvallast á gæðaviðmiðum settum af félags- og tryggingamálaráðuneytinu, sbr. liður III. Samkvæmt yfirlýsingu núverandi ríkisstjórnar er stefnt er að því að þjónusta við aldraða verði með heildstæðu samkomulagi ríkis og sveitarfélaga að fullu færð til sveitarfélaganna innan fárra ára.

II Heimahjúkrun og félagsleg heimaþjónusta sameinuð undir einni framkvæmdastjórn

Félagsleg heimaþjónusta og heimahjúkrun verði sameinuð og færð undir eina framkvæmdastjórn til að tryggja samhæfða þjónustu við aldraða í heimahúsum. Skoðuð verði staða heilsugæslustöðva í þessu sambandi og hvort hagkvæmt sé að þjónusta heilsugæslustöðva verði á forræði viðkomandi sveitarfélaga, en sveitarfélögum og ríki geta staðið til boða mismunandi leiðir til þessa í áðurnefndum tímabundnum samningum. Þegar ríki og sveitarfélög gera síðar með sér heildstætt samkomulag um flutning málefna aldraðra til sveitarfélaga verði höfð hliðsjón af þeim samningum sem best hafa reynst.

III Gæðaviðmið um félagslega þjónustu og skilvirkt eftirlit

Félags- og tryggingamálaráðuneytið skilgreini hið fyrsta gæðaviðmið og hafi skilvirkt eftirlit með því að sveitarfélög veiti öldruðum þá félagslega þjónustu sem lög og/eða tímabundnir samningar um yfirtöku sveitarfélaga á henni kveða á um. Með þessu móti verði skilgreindur grunnur þjónustusamninga sem sveitarfélög geti gert um þjónustu fyrir aldraða við aðra aðila.

IV Öldruðum tryggð sjálfstæð búseta með fjölbreyttum aðgerðum og þjónustu

Öldruðum verði hér eftir gert kleift að búa á eigin vegum í heimahúsum, þrátt fyrir hrörnun og þverrandi heilsu. Í þessu skyni þarf m.a. að opna leiðir til að fjármagna breytingar á húsnæði aldraðra og úrbætur í aðgengismálum, hvort sem það er að frumkvæði einstaklinga eða sveitarfélaga. Rík áhersla verði lögð á að aldraðir fái haldið fullu sjálfstæði og mannlegri reisn og að þjónusta sem þeim er veitt sé á þeirra

¹ Hér er um að ræða stofnkostnað og greiðslu á rekstrarkostnaði dvalarrýma, dagvistarrýma og þeirra hjúkrunarrýma sem rekin eru utan heilbrigðisstofnana í eigu ríkisins. Þessi þáttur þjónustunnar við aldraða, sem snýr að búsetu og umsjá, er hér skilgreindur með félagslegri þjónustu til aðgreiningar frá heilbrigðisþjónustu, en hún er eftir sem áður á hendi heilbrigðisráðuneytisins.

eigin forsendum. Grundvöllur þessa er að öldruðum sé tryggt efnahagslegt sjálfstæði. Áhersla verði lögð á að tryggja öldruðum víðtæka hjúkrun og umsjá inni á heimilum sínum. Tryggt verði að öldruðum standi til boða fjölbreytt og að hluta til sérhönnuð búsetuúrræði í tengslum við þjónustu, ýmist í einkaeigu, með búseturétti eða á leigukjörum². Samhliða eflingu heimaþjónustu verði dregið úr uppbyggingu hefðbundinna hjúkrunarheimila og fjármunir í þess stað nýttir til uppbyggingar þeirrar aðstöðu sem lýst var að ofan.

V Nýjar áherslur við uppbyggingu hjúkrunarrýma og endurbætur á eldra húsnæði

Við uppbyggingu nýrra hjúkrunarrýma, þar með talinna þeirra 400 hjúkrunarrýma sem núverandi ríkisstjórn hefur þegar ákveðið að hrinda í framkvæmd, verði horfið frá því stofnanafyrirkomulagi sem tíðkast hefur hingað til. Þess í stað verði byggðar litlar, heimilislegar einingar, þar sem áhersla er lögð á einkarými íbúanna, þjónustu sem miðast við þarfir og óskir þeirra og aðlaðandi og aðgengilegt umhverfi. Til að flýta fyrir og styrkja fjármögnun við byggingu og rekstur hjúkrunarrýma, þarf að skoða nýjar leiðir s.s. varðandi eignarhald og fjármögnun³. Þá verði gert átak í því að breyta og endurbæta húsnæði núverandi hjúkrunar- og dvalarheimila þannig að allir eigi kost á einbýli sem uppfyllir nútímakröfur um aðbúnað. Leggja þarf mat á kostnað vegna þessara breytinga, tryggja fé til verkefnisins og gera tímasetta áætlun sem miðast við að áttakinu ljúki á 4-6 árum.

VI Breyttar forsendur að baki ákvörðunum um greiðslur aldraðra fyrir þjónustu

Hin almenna regla varðandi greiðslur aldraðra fyrir þjónustu, þ.e. aðstoð við heimilishald, umönnun og hjúkrun, verði sú að þeir greiði almennan rekstrarkostnað við heimilishald⁴ en kostnaður sem til fellur vegna umönnunar af völdum hrörunar eða sjúkdóma sé greiddur af hinu opinbera. Hér er einnig átt við þá sem búa á hjúkrunar- og dvalarheimilum, enda verði litið svo á að þar sé um heimili fólks að ræða og greiðsluþátttaka íbúanna taki mið af því. Þar beri íbúar ábyrgð á húsnæði og upphaldi eins og kostur er, en annar kostnaður sé greiddur af hinu opinbera.

VII Aðgerðir til að tryggja hæfa og stöðuga starfskrafta í öldrunarþjónustu

Þegar í stað verði undirbúnað nauðsynlegar ráðstafanir í því skyni að tryggja til frambúðar, hæfa og stöðuga starfskrafta við heimaþjónustu og umönnun aldraðra. Efla þarf hlut sérmenntaðs starfsfólks í umönnunarstörfum. Jafnframt þarf að auka námsframboð fyrir ófaglært fólk sem vinnur við umönnun aldraðra eða hefur áhuga á að starfa á þeim vettvangi. Bæta þarf til muna launakjör starfsfólks í öldrunarþjónustu.

² Hentugar einstaklings- og hjónabúðir, í sumum tilvikum með sérhönnuðum innréttungum, íbúðir í klösum sem tengjast þjónustukjarna með allt upp í sólarhringsþjónustu, sambýli o.s.frv.

³ Sem dæmi um fjölbreyttari leiðir má nefna leigufjármögnun, lán frá Íbúðalánasjóði, fjármagn frá lífeyrissjóðum í formi lána og hugsanlegs hlutfjár, auk aukins fjár frá Framkvæmdasjóði aldraðra, ríki og sveitarfélögum.

⁴ Þ.e. þrif, orkunotkun, kostnaður við heimilishald og eftir atvikum húsaleiga

VIII Bætt upplýsingaþjónusta við aldraða um þjónustu og úrræði

Til að stuðla að samþættri þjónustu við aldraða og tryggja að þjónusta sé veitt á því þjónustustigi sem best hæfir aðstæðum hvers og eins, þarf að bæta til muna aðgang aldraða og aðstandenda þeirra að upplýsingum um þjónustu, óháð því hver veitir hana. Skapa þarf vettvang þar sem fólk getur á einum stað fengið upplýsingar og leiðbeiningar um þjónustu og úrræði sem standa til boða í heimabyggð viðkomandi.

IX Þjónusta verði í framtíðinni veitt á grundvelli þarfar en ekki aldurs

Ekki verði sett að nýju sérstök lög um málefni aldraða, heldur verði eins fljótt og auðið er tekið upp nýtt fyrirkomulag sem byggist á því að veita öldruðum sem öðrum þjónustu í samræmi við mat á þörf, óháð aldri. Þessi breyting verði undirbúin með því að gera rétti fólks til þjónustu greinileg skil í löggjöf um félagsþjónustu sveitarfélaga og löggjöf um heilbrigðisþjónustu. Í kjölfar nauðsynlegra lagabreytinga verði nógildandi sérlög um aldraða felld niður.